

PÄIHDEHOIDON JÄRJESTÄMINEN – LAPSEN OIKEUS

ESITTELIJÄNEUVOS TAPIO RÄTY

6.10.2020

TARPEENMUKAISEN SIIAISHUOLLON JÄRJESTÄMINEN

- Sijaishuoltopaikan valinta Lsl 40 § , I §, 4 §, II §
- Sijaishuoltopaikan valinnassa on kiinnitettävä erityistä huomiota *huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseen*. Sijaishuoltopaikan on vastattava niihin ongelmiin ja lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeisiin, jotka ovat huostaanoton perusteina.
- Sijaishuoltoa järjestettäessä tulee aina huolehtia siitä, että lapsi saa sijaishuollon aikana riittävät lapsen edun mukaiset *palvelut ja tukitoimet*. Tukitoimien järjestämisvelvollisuus voi merkitä tukitoimien järjestämistä joko lapselle, mutta myös lapsen perheelle tai lapselle läheisille henkilöille tai kaikille heistä.
- AOAS 5128/2018 lapsen huostaanottaneella kunnalla on velvollisuus järjestää sijaishuoltoon sijoitetulle lapselle sellaista sijaishuoltoa ja palveluita, joilla voidaan auttaa lasta lapsen sijoittamisen perusteena olleissa ongelmissa, kuten päihdeongelmassa. Lapsen sijoittanut kunta on sijoituksen aikana velvollinen valvomaan, että lapsi saa myös tosiasiallisesti hänen yksilöllisen tarpeensa mukaista sijaishuoltoa ja siihen liittyviä palveluja.
- AOA 5280/2018. Mikäli lapsi tarvitsee sijaishuollon aikana sellaisia palveluita, jotka eivät kuulu sijaishuoltopaikan palveluvalikoimaan, on kunnan järjestettävä palvelut muutoin, esimerkiksi ostopalveluna. Tällaisia erikseen järjestettäviä lapsen tarpeisiin vastaavia palveluja voivat olla esimerkiksi erilaiset terapia- ja psykologipalvelut ja päihdehoitoon liittyvät palvelut.

OIKEUSTURVAN KANNALTA ERITYISIÄ HUOMIOITA

- Sosiaalityöntekijä ei tapaa lasta kahden kesken
- Lasten osallisuutta ei tueta
- Lapsen terveydenhuollon järjestämisen ongelmat (potilaslaki, lääkitys)
- Lapsille ei aina järjestetä opetusta
- Sijoitetun lapsen oikeus päihdehoitoon
- Lapsen itsemääräämisoikeuden rajoitukset, vaatetukseen ja ulkonäköön puuttuminen
- Lapsen oman puhelimen käyttö (yöllä, laitoksen yleisissä tiloissa)
- Sosiaalityöntekijä vs. laitos, kumpi päättää
- Haltuunotto, puhelin, rahat

LASTEN KOKEMUKSIA PÄIHDEHOIDOSTA

- Aina rajoituksia, kaavamaisesti, ei yksilöllisesti
- ”Ei mulla ole ollut päihdetyötä, kerran kuussa on päihderyhmä”. ”En näe, että tää olisi hyödyttänyt niin paljon, että 18-vuotiaana enää olisin erossa päihteistä”. ”Katko oli hyvä, kun oli vaikea elämäntilanne”. Jotkut lapset arvioivat, että sijoituksesta on ollut heille hyötyä, koska eivät ole pystynyt käyttämään sen aikana päihteitä. Toisaalta samat lapset arvioivat, ettei kyseessä ole pysyvä vaikutus ja todennäköisesti ”repsahtaisi” uudelleen. Eräs lapsi ei osannut sanoa tukevatko ohjaajat päihteettömyyttä.
- Osa lapsista koki, etteivät he saaneet sijoituksesta mitään apua, vaan heitä säilytetään laitoksessa, kunnes täyttää 18 vuotta. Lapset kokivat, ettei laitos auta mitenkään niissä ongelmissa, joita lapsella on. Monet lapset kokivat, että haluaisivat oppia sanomaan ei päihteille niissä tilanteissa, kun päihteitä on tarjolla.
- Eräs lapsi ajatteli, että laitos pitää irti päihteistä, koska on niin paljon rangaistuksia ja rajoja, mutta kuitenkin lapsi arvioi käyttävänsä heti mahdollisuuden tullen uudelleen päihteitä. Lapsi koki, että joku motivaatio päihteettömyyteen pitäisi löytää ja koki sellaisena esimerkiksi koulunkäynnin. Lapselle ei kuitenkaan ollut tarjottu mahdollisuutta opiskeluun.
- Eräällä lapsella olisi pitänyt olla avustettua päihdetyötä kaksi kertaa viikossa, mutta hän oli saanut sitä kuukauden sisällä vain pari kertaa. Päihdetyön sisältö on ollut lapsen mielestä vain ”pikkupuhetta”.
- Toinen lapsi kertoi, että juttelee päihdetyöntekijän kanssa 20 minuuttia kerran kolmessa viikossa. Lapsen mukaan päihdetyöntekijä kysyy, onko lapsen tehnyt mieli päihteitä, ja kun hän vastaa myöntävästi, ei työntekijällä ole tarjota tähän mitään ratkaisua. Toinen lapsi kertoi saavansa päihdetyötä kerran viikossa. Hänen mukaansa edistystä on tapahtunut, mutta käytännössä ei ole pystynyt toteuttamaan keinoja, joita on keksitty päihteettömyyteen.

LASTEN KOKEMUKSIA PÄIHDEHOIDOSTA

- Erään toisen lapsen mukaan päihdetyötä on hänellä noin kerran viikossa, päihdetyöntekijä antaa tehtävän, sitten lapsi tekee sitä ja käydään se läpi. Ei tiedä onko älyttömästi hyötyä, mutta ei haittaakaan.
- Yksi lapsi totesi, että päihdehoito on sitä, että täytetään papereita ja jutellaan niistä. Joskus on päihdetyöryhmä, jossa katsotaan joku dokumentti. Eräs lapsi totesi, ettei tunnista laitoksessa olevan mitään tunnettyöskentelyä. Lapsen mukaan ”ainoa mikä täällä toimii, on se psykologi, kaikki muu, kuten se päihdetyö, voisi vetää vessasta”.
- Eräs lapsi kertoi, että aiemmassa sijoituspaikassa päihdetyötä oli 1-2 kertaa viikossa, ja päihdetyöntekijä yritti oikeasti auttaa ja sai lapsen osallistumaan keskusteluihin, joissa yritettiin etsiä tapoja hallita ja voittaa päihdehimoja.
- Eräs lapsi kertoi, että laitoksessa on sellaista päihdetyötä, jossa istutaan kahdestaan ohjaajan kanssa ja jutellaan päihdekokemuksista. Lapsi ei kokenut, että keskusteluista olisi mitään hyötyä. Yksi lapsi arvioi, että AA/NA tyyppinen päihdetyö voisi toimia paremmin.
- Eräs lapsi kertoi kerran saaneensa päihdetyötä, eikä hän tiennyt, oliko sitä tulossa enemmän, mutta ainakin niin hänelle oli sanottu. Erään toisen lapsen kokemus päihdetyöstä oli, että tehdään tehtäviä omaohjaajan kanssa. Päihdetyöntekijä käy lapsen mukaan laitoksessa harvoin, korkeintaan kerran kahdessa viikossa. Lapsi ei kokenut saamaansa päihdetyön muotoa tarpeelliseksi.
- AOA: Laitokseen sijoitettujen lasten yhtenä huostaanoton ja sijaishuollon järjestämisen syynä on ollut lapsen päihdeongelma. Lasten esittämät kokemukset laitoksen järjestämän päihdehoidon tuloksellisuudesta ja vaikutuksista heidän elämäänsä olivat hyvin pessimistisiä. Lapset pitivät päihdehoitoa pääosin tuloksettomana ja turhana. Tarkastuksella ei ilmennyt, millä tavoin vastuussa oleva sijoittajakunta seuraa ja valvoo päihdehoidon järjestämistä ja sen tuloksellisuutta.

LASTEN KOKEMUKSIA PÄIHDEHOIDOSTA

- Erään lapsen mukaan ”ei ole mitään muuta päihdehoitoa, kun että ne ei anna mennä kotiin”. Eräs toinen lapsi kertoi myös, että ”en saa mitään päihdehoitoa täällä”.
- Osa lapsista kertoi laitoksen omasta päihdehoitojaksosta, jossa lapsi ”joutuu puhumaan omaohjaajalle”. Lisäksi lapset kertoivat saavansa kirjallisia tehtäviä päihdehoitojaksolla. Jotkut lapset arvioivat, että tehtävien tekemisellä ei ollut vaikutusta heidän päihteidenkäyttöön.
- Eräs lapsi kertoi tarvitsevansa päihdehoitona ”ryhmiä, ymmärtäväisiä ihmisiä ja sellaisia lapsia ja aikuisia ympärilleen, jotka pystyvät samaistumaan hänen ongelmaan”.

LAITOKSEN SÄÄNNÖT JA KASVATUS 4 a §, 4 §

- Sääntöjen ja kasvatuksen oltava yleisesti hyväksyttävää
- Sääntöjen oltava lastensuojelulain mukaisia
- Säännöt eivät saa muodostua tosiasiaa rajoitustoimenpiteiksi
- Jos kasvatukselliset säännöt tosiasiaa rajoittavat lapselle kuuluvia perusoikeuksia, kysymys ei ole enää säännöistä, vaan joko yksilöllistä päätöksentekoa edellyttävistä lain tarkoittamista rajoitustoimenpiteistä tai mahdollisesti lainvastaisesta menettelytavasta. Esimerkiksi säännöillä, joilla pyritään järjestelmällisesti katkaisemaan ja estämään lasten sosiaaliset suhteet, puututaan lapsen sananvapauden rajoittamisen ohella perusteettomasti lapsen perustuslain 10 §:n tarkoittamaan yksityiselämän suojaan sekä lapsen itsemääräämisoikeuteen. Lapsella on oikeus luoda ja ylläpitää sosiaalisia suhteita niin laitoksen sisällä kuin sen ulkopuolellakin.
- Joukkorangaistukset eivät ole mahdollisia
- Säännöissä ja kasvatuksessa huomioitava lapsen yksilöllinen tilanne
- Kasvatukseen liittyvillä säännöillä ja rajojen asettamisella edistetään lapsen turvallisuutta, terveyttä ja kehitystä. Laitoksen sääntöjen ja niiden käytännön toteuttamisen tulee tukea ja edistää laadultaan hyvää lapsen hoitoa, kasvatusta ja kuntoutusta. Laitoksen säännöt on laadittava laitokseen sijoitettujen lasten taustat, iät ja kehitystaso sekä sijoitusperuste huomioon ottavalla tavalla.
- Sääntöjen oltava ymmärrettäviä, oikeudenmukaisia ja oikeassa suhteessa niiden tavoitteisiin

LAPSEN OIKEUSTURVA

- Tiedolliset oikeudet
- Laitoksen velvollisuudet 32 a § ja 61 b §
- Sosiaalityöntekijän velvollisuudet, avustamis- ja edistämisvelvollisuus
- Kirjaukset
- Asiakirjajulkisuus

HUOMIOON OTETTAVIA SÄÄNNÖKSIÄ

- Hoito- ja kasvatussuunnitelma (30 a §)
 - Tehtävä aina, erityisesti, jos lapsen kohdistetaan rajoitustoimenpiteitä
- Tieto oikeussuojakeinoista (32 a §)
 - Lapselle kerrottava valitus- ja kantelumahdollisuuksista sekä mahdollisuudesta oikeusapuun
- Sivistykselliset oikeudet (52 a §)
 - sijaishuoltopaikan, sosiaalityöntekijän ja huoltajan rooli lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteuttamisessa
- Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma (61 b §)
 - Laadittava kaikissa yksiköissä
 - Miten, miksi, tavoitteet, mitä suunnitelman tulee sisältää
- Rajoitustoimenpiteiden jälkiselvittely (74 a §)
 - Aina käytävä rajoitukset läpi lapsen kanssa jälkikäteen
 - Miten, kuka, kenen kanssa, tarkoitus

YLEISET EDELLYTYKSET RAJOITUKSILLE 61 a §

- Laissa säädetyillä perusteilla
- Lapsen edun mukaisia, oikeassa suhteessa lapsen ikään ja kehitystasoon
- Suhteellisuusperiaate, välttämättömyys, lievin toimenpide
- Hyväksyttävyyys, ei rangaistuksena
- Lapsen yksilölliset olosuhteet otettava huomioon
- Toteutustavassa huomioon otettavat seikat
- Rajoitusten yhteisvaikutus
- Kumuloituvat vaikutukset
- Lopettaminen
 - PeVL 64/2018. Ehdotetussa 61 a §:ssä mainittujen rajoitustoimenpiteiden *kaikkien* edellytysten tulee täytyä, jotta rajoitustoimenpidettä voidaan soveltaa.

VALVONTA

Sosiaalityöntekijä

- Sijaishuollon jatkuva valvonta
- Asiakirjat
- Lapsen tapaaminen
- Yhteydenpito lapseen muutoin
- Rajoituspäätökset
- Kirjaukset ja päivittäismerkinät
- Keskustelut laitoksen kanssa

Kuntalain mukainen sopimus

- Ei stt tehtäviä

- Yhteydenpidon rajoittamiselle tulee olla sijaishuollon järjestämiseen ja sen tarkoituksen toteuttamiseen liittyvä peruste.
- Muilla perusteilla ei yhteydenpidon rajoitukseen saa ryhtyä. Esim. poliisin virka-apupyynnön johdosta.

AOA 28.3.2019 Dnro 6184/2017. Laitoksessa oli käytössä niin sanottu rauhoittumisaika, jonka kuluessa lapsella ei ollut kotilomia. Koulussa lapsi sai käydä. Oma puhelin ei ollut rauhoittumisaikana käytössä, mutta toimiston puhelinta lapsi sai tarvittaessa käyttää. Tämä tapahtui valvotusti, jos lapsen taustoja ei kunnolla tiedetty. Ulkoilla sai vapaasti, mutta ohjaaja oli mukana. Rauhoittumisaika kesti kaksi viikkoa. Kaikkia yhtäläisesti koskeva rauhoittumisaika sijoituksen alussa ei perustu lakiin.

- Yhteydenpidon rajoittamista saadaan käyttää vain siinä määrin, kuin se kussakin tapauksessa on laissa säädetyn tarkoituksen saavuttamiseksi välttämätöntä. Päätöstä tehtäessä on aina harkittava, voidaanko rajoituksen tarkoitus saavuttaa lievemmillä keinoilla.
- Rajoituspäätöksessä huomioitavaa:
 - Rajoituksen perusteet
 - Rajoitus on määräaikainen, päätöksen on oltava tarkkarajainen, jolloin siitä on ilmevä *rajoituksen alkamishetki sekä sen loppumishetki*
 - Kehen rajoitus kohdistuu- läheinen henkilö- anonyymi piiri, ongelmat?
 - Millaista yhteydenpitoa ja missä laajuudessa, miten toteutetaan
 - Yhteydenpidon edistämisvelvollisuus, miten muulla tavalla
 - Yhteydenpitoa koskevaa rajoituspäätöstä voidaan myös *muuttaa* sen voimassaoloaikana joko lakkauttamalla se kokonaan tai lieventämällä suhteellisuusperiaatteen mukaisesti sen oikeusvaikutuksia.

AINEIDEN JA ESINEIDEN HALTUUNOTTO 65 §

- Päihtymistarkoitukseen soveltuvat aineet on otettava
- Vaaralliset aineet ja esineet on otettava
- Turvallisuutta vaarantavat aineet ja esineet voidaan ottaa
- Sijaishuollon järjestämistä tai laitoksen yleistä järjestystä haittaavat muut aineet ja esineet saadaan ottaa
 - Rahat?
 - Puhelin?, ei voida rajoittaa yhteydenpito-oikeutta
 - Muut?
- Tupakkatuotteiden haltuunotto, voidaan ottaa, kun niitä havaitaan lapsen hallussa
- Milloin on oikeus hävittää?
 - Kirjallinen päätös on tehtävä, jos ainetta tai esinettä ei palauteta. Lain 65.3 §:n mukainen haltuunotto saa jatkua vain niin kauan kuin toimenpide on säännöksessä mainituista syistä ja lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta *välttämätön*. Huom kuuleminen, lapsi ja huoltaja
- Kirjaukset lapsen asiakasasiakirjoihin
 - AOA 3.7.2018 Dnro 1353/2018. Lapsen omien rahavarojen säännöstely ja pankkikortin haltuunotto edellyttävät lastensuojelulain mukaisten edellytysten täyttymistä: ne haittaavat lapsen sijaishuollon järjestämistä ja asianmukaisen päätöksen tekemistä.

OMAN PUHELIMEN KÄYTTÖ JA HALTUUNOTTO

- Puhelin voidaan ottaa haltuun ypr-päätöksellä (62 §)
- Puhelin voidaan ottaa haltuun haltuunottopykälällä (65.3 §)
- Entä kasvatuksellisesti tai laitoksen säännöillä?
- Oman puhelimen hallussapito öiseen aikaan
- Oman puhelimen käyttö yleisissä tiloissa
- Puhelimen käyttö koulupäivän aikana
- AOA 18.3.2019 Dnro 4099/2018. Lähtökohtana lapsen oman puhelimen käytölle on se, että lapsi voi käyttää omistamaansa puhelinta ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti samalla tavoin kuin lapset, jotka eivät ole sijoitettuna laitokseen. Lapsen omistamat tekniset laitteet, kuten puhelin, voidaan kuitenkin ottaa laitoksen haltuun esimerkiksi **yöajaksi**, mikäli puhelimen käytöstä aiheutuu lapsen kasvulle tai kehitykselle haittaa esimerkiksi siten, että lapsen uni häiriintyy eikä lapsi itse pysty kehotuksista huolimatta rajaamaan puhelimensa käyttöä yöllä. Mikäli puhelimen käytöstä ei kuitenkaan aiheudu haittaa lapselle, ei silloin ole myöskään kasvatuksellista perustetta puuttua sen käyttöön ottamalla puhelin haltuun varmuuden vuoksi, saati rangaistuksena.
- Itä-Suomen HAO 4.5.2018 nro 18/0200/2. Laitoksen johtaja oli lastensuojelulain 65 §:n nojalla ottanut lapselta haltuun kaksi puhelinta sekä tietokoneen laturin ja hiiren sekä puhelimen laturin. Lastensuojelulain 65 §:n mukaisilla aineiden ja esineiden haltuunottoa koskevalla päätöksellä ei voida rajoittaa lapsen yhteydenpitoa eikä ottaa haltuun lapsen puhelinta tai muita yhteydenpitovälineitä yhteydenpidon rajoittamistarkoituksessa, vaan ainoastaan säännöksessä esitetyillä perusteilla. Hallinto-oikeus katsoi, että lapsen puhelin oli tosiasiallisesti otettu haltuun sillä perusteella, että se on lapsen ja vanhempien välisen yhteydenpidon rajoittamiseksi välttämätöntä. Tämän vuoksi päätös oli kumottava.

HENKILÖNTARKASTUS 66 § / HENKILÖNKATSASTUS 66 a §

- Pitää olla aina perusteltu syy epäillä
- Arvioidaan yksilöllisesti ja erikseen jokaisen lapsen kohdalla
- Ei voida tehdä kaavamaisesti rutiinitoimenpiteenä (esim. aina lomilta tullessa)
- Säännökset eivät salli lapsen riisuttamista / alastoman kehon tarkastelua
- Toimeenpanossa huomioitavia seikkoja:
 - Miten tehdään
 - Missä tehdään
 - Kuka tekee ja on paikalla
 - Hienovaraisuus ja lapsen sukupuoli-identiteettiä kunnioittavalla tavalla
 - Lapsen yksilölliset olosuhteet otettava huomioon (esim. uskonto ja kokemukset, ikä)
- Tarkastuksesta ei tehdä päätöstä, katsastuksesta tehdään päätös,
 - kummastakaan ei ole oikeutta hakea muutosta
- Lapsen mielipide rajoituksesta aina selvitettävä
- Rajoitus käytävä lapsen kanssa läpi tapahtumien jälkeen (jälkiselvittely)
- Kirjausmerkinnät tehtävä aina!
- AOA 18.12.2014 Dnro 3116/4/13. Lastensuojelulain mukainen henkilöntarkastus ja sitä koskeva säännös ei oikeuta riisuttamaan lasta.

TARKASTUS JA KATSASTUS II

Rajoitustoimenpiteitä ei ole mahdollista toteuttaa yleisinä, kaikkia sijoitettuja lapsia koskevinä rajoituksina esimerkiksi lapsen palatessa lomalta tai sijoituksen alkaessa, vaan jokaisen lapsen osalta on erikseen ja tapauskohtaisesti arvioitava, onko perusteltu syy epäillä juuri sillä hetkellä lapsen käyttäneen lainkohdassa tarkoitettuja päihdyttäviä aineita.

Ongelmia, lasten päihdehoito, kiireelliset tilanteet

- AOA 28.3.2019 Dnro 6184/2017. **Yleinen käytäntö** Laitoksen henkilökatsastusta koskeviin päätöksiin oli kirjattu ”perustelut toimenpiteelle” kohtaan seuraavia perusteluja: ”otettu pistokoeluontoisesti pikahuumeseula palattuaan laitokseen kaupungilta”, (seula otettu) ”asiakkaan alkutilanteen selvittämiseksi” ja (lapsi) ”saapunut kiireellisenä sijoituksena lastenkotiin. Kyseessä rutiinitoimenpide nuoren kasvun ja kehityksen turvaamiseksi”.
- AOA 3.7.2018 Dnro 1353/2018. **Testin tarkistus** Mikäli lapsi antaa positiivisen pikatestinäytteen ja kiistää huumeiden käyttämisen, tulee lapsen antama näyte poikkeuksetta lähettää laboratorioon tarkastukseen.
- AOA 28.3.2019 Dnro 6184/2017. **Pakottaminen** Lapsi kertoi, että häntä oli yritetty pakottaa antamaan seulanäytettä siten, että hänen pääsynsä wc-tiloihin muutoin kuin antamaan seulaa estettiin. Lasta ei voi pakkotoimin tai kiristämällä pakottaa antamaan seulaa. Mikäli laitoksen henkilökunnalla on epäily siitä, että lapsi on käyttänyt pykälässä tarkoitettuja aineita, mutta lapsi kieltäytyy näytteen antamisesta, on näytteen ottamisesta huolehdittava terveydenhuollon ammattihenkilön toimesta muulla tavoin.
- AOAS 14.7.2020 Dnro 6227/2019. **Päihdehuoltoa antava laitos** Selvityksestä ilmeni minkälaista hoitoa ja huolenpitoa kantelijan sijaishuoltopaikassa järjestetään. Tällaisissa olosuhteissa saattaa olla välttämätöntä ottaa sijoitetun lapsen puhelin haltuun tai rajoittaa sen käyttöä yhteydenpidon rajoittamispäätöksellä, mikäli se on välttämätöntä lapsen oman tai muiden sijoitettujen lasten sijaishuollon järjestämiseksi. Yhteydenpidon rajoittamista ja haltuunottoa koskevissa säännöksissä on erikseen määritelty ne perusteet, joiden mukaan yhteydenpidon rajoittamiseen tai puhelimen haltuunottoon voidaan ryhtyä. Totean tässä yhteydessä yleisesti, että tietooni on tullut laitoksista, sosiaalityöntekijöiltä sekä myös sijoitetuilta lapsilta, että yksi päihdehoidon antamisen edellytys on se, etteivät lapset pääse tilaamaan itselleen huumausaineita laitokseen tai tilaamaan esimerkiksi karkumatkoja laitoksesta.

OMAISUUDEN JA HUONEEN TARKASTUS 67 §

- Jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on hallussaan 65 §:n 1 tai 3 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä taikka lapsen olinpaikka on sijaishuollon tarkoituksen toteuttamiseksi kiireellisesti selvitettävä, saadaan hänen käytössään olevat tilat tai hallussaan oleva omaisuus tarkastaa.

AOA 28.3.2019 Dnro 6184/2017. Erään lapsen huoneen tarkastuksen perusteena oli ollut ”etsitty huoneesta tyhjiä elintarvikepakkauksia”. Mikäli lapsen huone tarkastetaan, tulee tälle olla laissa tarkoitettu peruste, joka on arvioitava yksilöllisesti ja erikseen joka lapsen osalta. Peruste ja tarkastuksen suorittaminen on asianmukaisesti kirjattava lapsen asiakirjoihin. Lasten huoneiden ”joukkoratsaaminen” ei ole lastensuojelulain mukaan mahdollista, vaan tarkastamisen tulee jokaisella kerralla perustua perusteltuun syytä epäillä, että lapsella olisi hallussaan pykälässä tarkoitettuja aineita tai esineitä juuri sillä hetkellä. Tyhjää elintarvikepakkausta ei lähtökohtaisesti voitane pitää laissa tarkoitettuna aineena tai esineenä.

AOA 26.6.2020 Dnro 5930/2019. Mikäli lapselle osoitettuja posteja tai hänen huoneensa tarkastetaan, tulee tälle olla laissa tarkoitettu peruste, joka on arvioitava yksilöllisesti ja asianmukaisesti kirjattava lapsen asiakasasiakirjoihin. Lapsen huoneen tarkastusta ei voi tehdä muutoin kuin laissa säädetyillä edellytyksillä. Säännönmukainen lapsen postien tarkastaminen ilman konkreettista epäilyä siitä, että postilähetys sisältäisi lastensuojelulaissa tarkoitettuja aineita tai esineitä, ei ole sallittua.

- Mikä ei ole tarkastusta?
- Kuka voi tehdä tarkastuksen?
- Miten tarkastus tehdään?
- Lapselle pitää antaa selvitys
- Tarkastuksesta ei tehdä päätöstä, mutta kirjaukset on aina tehtävä
- Sosiaalityöntekijän tekemä päätös viestin tai lähetyksen toimittamatta jättämisestä tai sen lukemisesta on valituskelpoinen.

LIKKUMISVAPAUDEN RAJOITTAMINEN 69 §

- Liikkumisvapautta voidaan rajoittaa, jos sijaishuollon järjestämisen (sijaishuoltoon johtaneen päätöksen) syynä on ollut lapsen päihteiden käyttö, lapsen rikollinen elämäntapa tai muu lapsen epäsosiaalinen käyttäytyminen, lapsen itsetuhoinen käyttäytyminen tai lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö sen eri muodoissaan. Lapsen liikkumisvapautta voidaan rajoittaa myös silloin, jos lapsi käyttäytyy laitoksessa edellä tarkoitettu tavoin. Liikkumisvapauden rajoitus voi olla lapsen hoidon tai huollon kannalta muutoin tarpeen lapsen suojelemiseksi häntä itseään vakavasti vahingoittavalta käyttäytymiseltä (esimerkiksi karkailualttius).
- AOA 14.3.2018 Dnro 5785/2017. Lapsen liikkumista laitoksen alueella ja sen ulkopuolella oli voimakkaasti rajoitettu sijoituspaikan muutoksen jälkeen ensimmäisen kolmen viikon aikana. Lastensuojelulaki ei tunne erityistä rauhoittumisaikaa sijoituksen alussa. Edellytykset rajoitukselle on aina harkittava yksilöllisesti ja rajoituksesta voidaan päättää ja niitä toimeenpanna vain silloin, kun laissa säädetyt edellytykset sille täyttyvät.
- Päätöksentekijä on laitoksessa johtaja tai hänen määräämänsä hlö, kunnassa sosiaalityöntekijä

- Päätöksessä kuvattava rajoituksen laajuus ja sen toteuttamistapa
 - AOAS 2.4.2019 Dnro 5741/2018. Lapsen liikkumisvapautta koskevasta rajoituspäätöksestä ilmeni, että lapsen palatessa karkureissulta rajoituksella oli ”tarkoitus rauhoittaa asettuminen sijaishuollon yksiköön”. Päätöksestä ei ilmennyt, minkä takia liikkumisvapauden rajoittaminen oli välttämätöntä ja kantelijan edun mukaista. Päätöksestä ei myöskään ilmennyt liikkumisvapauden rajoittamispäätöksen laajuus; päätöksessä oli yksinomaan todettu, että ”rajoitettiin liikkumista muutoin kuin ohjaajien seurassa.” Edelleen päätöksestä ei ilmennyt, millä tavoin lapsen koulukäynti turvattiin liikkumisvapauden rajoittamisen aikana ja koskiko liikkumisvapauden rajoittaminen laitoksen ulkopuolisia alueita, vai koko laitosaluetta mukaan lukien sisätilat.
- Liikkumisvapauden rajoittamista koskevaan päätökseen voidaan sisällyttää erilaisia *ehtoja* tai muita määräyksiä, joiden tarkoituksena on määritellä se, missä laajuudessa liikkumista koskeva rajoitustoimenpide toimeenpannaan. Liikkumisvapauden rajoittamispäätöksessä voidaan määritellä esimerkiksi se, *millä tavoin tai kenen kanssa* lapsi liikkuu laitosalueella tai laitosalueen ulkopuolella, missä laajuudessa lapsi osallistuu opetukseen, harrastuksiin tai muuhun laitoksen ulkopuoliseen toimintaan tai kenen kanssa lapsi voi liikkua laitoksessa tai laitoksen ulkopuolella. Lapsen liikkumista yksin laitoksen sisällä tai laitoksen alueella voidaan rajata ja päättää, että liikkumisvapauden rajoittamisen aikana lapsi poistuu päätöksessä yksilöidyltä alueelta vain yhdessä työntekijän kanssa.
- Mahdollista on määritellä päätöksessä, että esimerkiksi lapsen vanhempien tai muiden läheisten vierailujen aikana lapsi liikkuu rajatulla alueella laitosalueella tai laitoksen ulkopuolella yhdessä vanhempansa tai muun läheisen henkilön kanssa.
- Liikkumisvapauden rajoituspäätöksen tarkoituksena ei ole estää lapsen yhteydenpitoa ja tällaiset positiiviset ehdot ovat usein myös lapsen edun mukaisia. Tällainen ehto voidaan liittää päätökseen silloin, kun vaaraa lapsen karkaamiselle tai esimerkiksi päihteiden käytölle ei ole.

LVR

- Miten rajoituksen kesto lasketaan?
- Rajoituksen jatkaminen, lopettaminen (kesken voimassaoloajan), lieventäminen.
- Kuka voi tehdä
- Uusi päätös
- Rajoituksen aikana on turvattava lapsen sosiaaliset suhteet, koulunkäynti ja harrastukset
- AOA 29.11.2017 Dnro 5727/2018. Apulaisoikeusasiamies kiinnitti lastenkodin huomiota siihen, että yleinen sääntö siitä, ettei lapsi voi liikkumisvapauden rajoituspäätöksen voimassaollessa käydä koulussa, ei ole lakiin perustuva. Lähtökohtaisesti liikkumisvapauden rajoituspäätöksen aikana lapselle tulisi järjestää lapsen opetus ja lapsen mahdollisuus käydä harrastuksissa samalla tavoin kuin muulloinkin.

LAPSEN TURVALLINEN KULJETUS 69 a § (UUSI)

- Sosiaalityöntekijä päättää, kiireellisissä tilanteissa päätös laitoksessa
- Ei valitusmahdollisuutta, ei oikaisua, lapsen mielipidettä selvitettävä
- Toimeenpano ja etsintä, ei ostopalveluna
- Rajoitukset autossa: kiinnipito, henkilöntarkastus
- Merkinnät asiakirjoihin
- Päätökset haltuunotosta ja muista rajoitustoimenpiteistä laitoksessa
- AOA 13.12.2018 Dnro 5572/2017. Sosiaalihuollon viranomaisen ei voi pyytää poliisilta virka-apua lapsen säilyttämiseksi poliisilaitoksella odottamassa siirtoa sijaishuoltoon, vaan sen on huolehdittava lapsen edun mukaisista toimenpiteistä ja asianmukaisesta väliaikaisen sijoituspaikan järjestämisestä.
- AOA 13.4.2016 Dnro 1002/2016. Jos lapsi tuodaan esimerkiksi karkumatkan aikana virka-apumenettelyssä muuhun kuin omaan laitokseen, voidaan häneen tässä väliaikaisessa sijoituspaikassa (laitoksessa) kohdistaa kaikkia lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä. Jos kyse on esimerkiksi lapsen kohdistuvasta liikkumisvapauden rajoittamisesta tai eristämisestä, tekee päätöksen toimivaltainen väliaikaisen sijoituspaikan (laitoksen) työntekijä.
- AOAS 2.7.2019 Dnro 1350/2018. Lapsen asiakirjoissa ei oltu mitenkään kuvattu sitä, miten lapsen kuljetus tosiasiallisesti toteutettiin, ketkä henkilöt suorittivat kuljetuksen ja miten lapsi suhtautui kuljetukseen. Kuitenkin kuljettamisesta, samoin kuin muistakin lastensuojeluun liittyvistä toimenpiteistä, on tehtävä asianmukaiset kirjaukset, jotka mahdollistavat kuljetuksen toteuttamisen jälkikäteen valvonnan.

EHO 71 §, 72 § JA 73 §

- Päätös erityisen huolenpidon järjestämisestä perustuu moniammatilliseen asiantuntija-arvioon
- Osa lapsen sijaishuoltoa
- Yksilöllisesti ja lapsen tarpeiden mukaisesti
- Sijaishuoltoapaikan osallistuttava ehon suunnitteluun ja toimeenpanoon
- Ehon jälkeiset toimet
- Turvattava sijaishuollon jatkuvuus
- Eho-päätös itsessään jo rajoittaa lapsen vapaata liikkumista, vrt ehon tarkoitus
- Ehon järjestämisen suhde yhteydenpidon rajoittamiseen
- Ehoa järjestävässä laitoksessa oltava oikeasti riittävä henkilöstö ja ehon järjestämiseen sopivat tilat
- AOAS 21.7.2020 Dnro 2559/2019. Pidän positiivisena sitä, että myös erityisen huolenpidon aikana sijaishuoltoapaikassa on kiinnitetty huomiota erityisessä huolenpidossa olevien lasten liikkumisen ja sosiaalisten suhteiden edistämiseen, vaikka ne tapahtuisivatkin laitoksen ulkopuolella valvottuina. Pidän ymmärrettävänä sitä, että erityisen huolenpidon aikana on yksilöllisesti arvioitava myös sitä, millä tavoin lapsen sosiaalisista suhteista ja liikkumisesta voidaan huolehtia. Tämän takia menettely voi poiketa lasten kesken. Välttämätöntä kuitenkin on, että erilainen kohtelu ja erilaiset säännöt selvitetään riittävän selvästi, jolloin säännöt voivat olla ymmärrettävämpiä lapselle. Korostan tässä yhteydessä, että erityinen huolenpito ei tarkoita suljettua hoitoa. Laitoksen käytäntö järjestää yksilöllisesti erityistä huolenpitoa siten, että erityisen huolenpidon aikana edistetään sijoitetun lapsen mahdollisuuksia liikkua myös laitoksen ulkopuolella, voi osaltaan helpottaa lapsen kiinnittymistä sijaishuoltoapaikkaansa ja palvella positiivisella tavalla erityisen huolenpidon tavoitteita.

VAATIVAN SIAISHUOLLON TYÖRYHMÄN ESITYKSIÄ

- Stt mitoitus
- Suunnitelmat
- Avohuolto
- Terveysthuollon erityiset velvollisuudet
- Sijaishuolto
- Vaativa sijaishuolto, missä ja kuka
- Laitoshoito, mitoitus, koulutus, hoidettavat lapset
- Integroitu hoito
- EHO luonne
- Rajoituspäätökset, missä ja minkälaista sijaishuoltoa
- YPR, LVR, haltuunotto, henkilöntarkastus, henkilönkatsastus, eristäminen
- Turvallinen kuljetus

KIITOS!

tapio.raty@eduskunta.fi

